

The rites of sleep in Islamic teaching

F. Mafi*

D. Nemati**

A. Talebtash***

*Quran and tradition sciences, Islamic Azad University Karaj Branch, Alborz, Iran

**Assistant Professor and Department Direction the College of theology and Islamic knowledge Islamic and University Karaj Branch, Alborz, Iran

***Assistant Professor and member faculty the college of theology and Islamic knowledge Islamic and University, Karaj Branch, Alborz, Iran

ABSTRACT:

Background: Sleep and its rites have a great significance in Quranic teachings. Human beings can achieve spiritual and physical health by good sleep which is a basic need. Having observed appropriate rites of sleep, the relationship between humans' soul and the Divine world is established, thus human beings can understand the truth.

Objective: Sleep is a blessing bestowed by God which may cause human beings' temperament balance and provide their health. The Holy Quran says " ... and we appointed your sleep for a rest" {surah: Tidings, verse: 9}. Thus the Holy Quran and Traditions have frequently emphasized the importance of sleep and its quality and rites. Accordingly in this study we tried to address the importance of sleep from the view point of the Holy Quran and Traditions.

Methods: This research is a library study the main basis of which is the Holy Quran and Traditions of the Fourteen Immaculate Ones (P.B.U.T). This research is collected based on scholars' researches in this regard. It should be noted that the main references in this study are the Holy Quran, traditions of narrative books from both Shia and Sunni literature as well as conventional medicine. However, given the type of this study and limitations of the existing traditions in research references, we have faced some obstacles in gathering the effective references.

Findings: Various sciences have failed to interpret sleep specifically so they couldn't present a reality-based image from sleep. It has been stated that the main reasons for this failure might be the material aspect of different sciences. This research tries to reveal the essence of sleep based on the Holy Quran and traditions, and then it addresses the rites of sleep in the Holy Quran.

Conclusion: Having investigated the relationship between verses concerning sleep in the verse style specifically and in the Holy Quran as a whole, as well as narrative books including Shia and Sunni literature and conventional medicine, it is concluded that the Holy Quran and Traditions coming from the Fourteen Immaculate Ones (P.B.U.T) have regarded great significance for sleep and considered some rites for it so that human beings can benefit a lot from this God-given blessing.

Key Words: Education, Sleep, Quran

Corresponding Author: Delara Nemati, Assistant Professor and Department Direction the College of theology and Islamic knowledge Islamic and University Karaj Branch, Alborz, Iran

Tel: +98-9122181021

Email: delara.nemati@kiau.ac.ir

Received: 27 Apr 2015

Accepted: 29 Jun 2015

آداب خواب در آموزه‌های اسلامی

فرزانه مافی* دل‌آرا نعمتی** عبدالمجید طالب تاش***

*کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه آزاد اسلامی کرج، البرز، ایران

**استادیار و مدیر گروه دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج، البرز، ایران

***استادیار و عضو هیأت علمی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج، البرز، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۴/۴/۸

تاریخ دریافت: ۹۴/۲/۷

آدرس نویسنده مسئول: کرج، بلوار مؤذن، مجتمع دانشگاهی امیرالمومنین، دانشکده الهیات، گروه علوم قرآن و حدیث، تلفن: ۰۹۱۲۲۱۸۱۰۲۱

Email: delara.nemati@kiau.ac.ir

چکیده:

زمینه: خواب و آداب آن در آموزه‌های قرآنی از اهمیت والایی برخوردار است، به واسطه‌ی خواب مناسب این نیاز اساسی، انسان می‌تواند به سلامت جسم و روح دست یابد و با رعایت آداب صحیح آن، ارتباط روح انسان با عالم ملکوتی و ربوبی برقرار شده و حقایق را درک نماید.

هدف: خواب یکی از نعمت‌های ارزانی شده از جانب خداوند است که می‌تواند در انسان‌ها باعث تعادل مزاجی شده و سلامتی او را تأمین نماید. «وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا» (نبا/۹) «و خواب شمارا [مایه] آسایش گردانیدیم» از این رو در قرآن و احادیث مختلف بر اهمیت خواب و چگونگی انجام آن تأکید فراوانی شده است. بر همین اساس در این تحقیق بر آن شدیم که به اهمیت خواب از نگاه قرآن و احادیث بپردازیم.

روش‌ها: این تحقیق بر اساس مطالعه‌ی کتابخانه‌ای انجام شده است و بر اساس یافته‌ها و تحقیقات محققین در این زمینه گردآوری شده است. لازم به ذکر است که منابع اصلی در این مطالعه قرآن کریم، احادیث در کتب روایی شیعی و سنی و طب سنتی می‌باشد. البته با توجه به نوع مطالعه و محدودیت در احادیث موجود منابع تحقیقی با محدودیت‌هایی در جمع‌آوری منابع مؤثر روبرو بوده‌ایم.

یافته‌ها: علوم مختلف در تفسیر مشخصی از خواب عاجز مانده‌اند و نتوانستند تصویری بر مبنای واقعیت از خواب ارائه دهند از دلایل اصلی ناتوانی علوم مختلف را مادی بودن آن‌ها بیان داشته‌اند و در این پژوهش بر مبنای قرآن و احادیث به کشف ماهیت خواب و با توجه به آن به آداب خواب در قرآن پرداخته شده است.

نتیجه‌گیری: با بررسی و ارتباط آیات مربوط به خواب در سیاق آیه و در کل قرآن کریم و هم‌چنین در کتب روایی شیعی و سنی و طب سنتی این نتیجه حاصل شد که قرآن کریم و روایات مأثور از معصومین علیهم‌السلام به مسئله‌ی خواب اهتمام فراوانی داده‌اند و برای این که از نعمت خدادادی استفاده و افری شود آدابی را برای آن در نظر گرفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: آموزش، قرآن، خواب

شیوه‌ی استناد به مقاله:

Mafi F, Nemati D, Talebtash A & et al. Islamic teaching in Rites of sleep. The Journal of Medical Education and Development, 2015; 7(1): 82-87

مقدمه:

می‌دهد، ذهن بشر و اندیشه دانشمندان را به خود مشغول نموده است.^(۱) در این که خواب چیست و چگونه پیدا می‌شود و عمل مکانیکی آن چگونه صورت می‌گیرد همیشه میان دانشمندان اختلاف نظر وجود داشته است. با توجه به همه‌ی آن‌چه که گفته شد اهمیت خواب از نظرگاه هیچ عاقلی پنهان نمی‌ماند.^(۲)

خواب به عنوان یک پدیده مهم آفرینش همواره مورد توجه بشر است. خداوند متعال در قرآن کریم از آن به عنوان یکی از آیات و نشانه‌های خود یاد می‌کند و می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» (روم/۲۳) با این که تقریباً یک سوم زندگی هر انسان را خواب تشکیل

در قرآن مجید یکی از ویژگی‌های متقین کم خوابیدن است؛ در این باره در تفسیر آیه‌ی ۱۷ سوره‌ی الذاریات چنین آمده است: «وَكَاُنُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَتُونَ»: اندکی از شب را می‌خوابیدند و بیشتر اوقات شب را به نماز و عبادت سپری می‌کردند.^(۷)

۴- ذکر و یاد خدا

یکی دیگر از آداب خواب ذکر خداوند است. با توجه به آیه‌ی ۲۸ سوره مبارکه رعد: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» می‌توان به فلسفه‌ی توصیه‌ی ذکر پیش از خواب پی برد. ذکر خاص برای بیدار شدن در زمان خاص؛ آخرین آیه‌ی سوره‌ی کهف این آیه‌ی مبارکه است: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا» (کهف/۱۱۰)^(۸)

۵- مکروهات زمان خواب

۴- خواب بین الطلوعین: فاصله‌ی زمانی بین فجر صادق (هنگام اذان صبح) تا طلوع آفتاب را بین الطلوعین می‌گویند. در ارتباط با سیره‌ی امام زین‌العابدین علیه‌السلام این چنین آمده است: «أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي صَلَاةَ الْغَدَاةِ ثُمَّ يُعَقِّبُ فِي مُصَلَّاهُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ»^(۹) یعنی امام سجاد علیه‌السلام، پس از نماز صبح در محل نمازش به خواندن تعقیبات نماز می‌پرداخت تا خورشید طلوع می‌کرد. از امیر مؤمنان علی علیه‌السلام روایت است: «النُّومُ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ يُوْرثُ الْفَقْرَ»^(۱۰): خواب قبل از طلوع آفتاب فقر می‌آورد.

۵- خواب ابتدای روز: اولین ساعات روز خود را نباید با خواب آغاز کرد. پس از خواب شبانه، بدن نیروی تازه به دست می‌آورد و ذهن و اندیشه برای روبرو شدن با مشکلات و یافتن راه‌های جدید موفقیت، کاملاً آماده است، در روایتی از رسول خدا صلی‌الله علیه و آله است که در این باره می‌فرماید: «النُّومُ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ حُرْقٌ وَ الْقَائِلَةُ نِعْمَةٌ»^(۱۱): خواب ابتدای روز جهل و بی‌خردی است.

۶- اوقات مناسب خواب

هدف از این تحقیق آشنایی با فرهنگ ناب اسلامی در زمینه‌ی خواب و آداب آن و نهادینه کردن آن در زندگی افراد و جامعه اسلامی است، تا با رجوع به آیات وحی و در کنار آن روایات مرتبط با خواب و نیز با بررسی آیات مرتبط با خواب از دیدگاه مفسران و علم پزشکی، پرده از بسیاری ابهامات برداشته شده و با به کارگیری رهنمودهای لازم از زندگی سالم‌تری بهره‌مند شویم.

مطالعات این تحقیق به روش کتابخانه‌ای انجام شده است، ابتدا آیات و روایاتی در زمینه‌ی خواب از قرآن کریم و کتب روایی استخراج شده سپس با استفاده از تفاسیر و برخی یافته‌های علمی مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- ماهیت خواب در قرآن

خداوند در آیه ۴۲ سوره مبارکه زمر می‌فرماید: «اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»: خداوند ارواح را به هنگام مرگ قبض می‌کند و هم‌چنین ارواح کسانی را که نمرده‌اند به هنگام خواب می‌گیرد، آن‌گاه ارواح کسانی را که فرمان مرگ آن‌ها صادر کرده نگه می‌دارد و ارواح دیگر را به بدن‌هاشان برمی‌گرداند تا سرآمد معینی قطعا در این مسئله نشانه‌های روشنی است برای کسانی که می‌اندیشند.^(۳)

۲- اهمیت خواب از منظر قرآن و روایات

در قرآن و روایات منافع زیادی را برای خواب برشمرده‌اند که از آن جمله: خواب مایه‌ی آرامش و سکون؛ «وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا، وَ جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا» (نبأ ۹ و ۱۰).^(۴) خواب وسیله‌ای برای تجدید قوا و رفع خستگی؛ در آیه ۲۳ سوره روم در ارتباط با نشانه بودن این امر مهم این گونه آمده است: «وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ»^(۵). خواب مایه‌ی شادمانی و سرور، رسول اکرم صلی‌الله علیه و آله می‌فرماید: «بُشْرَى الدُّنْيَا الرُّوْيَا الصَّالِحَةَ»^(۶)

۳- کم خوابیدن و فارغ شدن از دنیا

سَكَنًا» (انعام/۹۶) به نظر می‌رسد این ویژگی شب، بیشتر به خاطر غروب خورشید و تاریک شدن هواست که مردم را به آرامش و استراحت فرا می‌خواند. چنانچه در تفسیر این آیه این گونه آمده: ما شب را چون لباس ساتری قرار دادیم که با ظلمتش همه دیدنی‌ها را می‌پوشاند.^(۱۵)

- برهنه خوابیدن: پرهیز از برهنه خوابیدن از دیگر آداب خواب و از سفارش‌های مؤکد رسول خدا است. ایشان ضمن حدیثی در این باره چنین می‌فرمایند: «خدا شما را از برهنگی نهی می‌کند. پس، از فرشتگان خدا که از شما جدا نمی‌شوند حیا کنید و هرگز برهنه نشوید مگر در یکی از این سه مورد: رفتن به دستشویی، جنابت، انجام غسل»^(۱۶).

۸- یاد مرگ

قرآن کریم نیز خواب و مرگ را از یک سنخ می‌داند و در این باره می‌فرماید: «اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا...» (زمر/۴۲): خداوند ارواح را هنگام مرگ قبض می‌کند و ارواحی را که نمرده‌اند نیز هنگام خواب می‌گیرد... رسول گرامی خدا صلی الله علیه و آله نیز در تعبیری رسا و پر معنا، خواب را برادر مرگ خوانده‌اند: «التَّوَمُّ أَخُ الْمَوْتِ»^(۱۷).

۹- محاسبه نفس

در روایت اهل بیت علیهم‌السلام، تأکید فراوانی بر محاسبه‌ی نفس شده است. امام کاظم علیه‌السلام فرمود: «أَيُّسَ مِثْلَ مَنْ لَمْ يَحْسَبِ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ»^(۱۸): کسی که هر روز به حساب خود رسیدگی نکند، از ما نیست. ذکر این روایت از امیرمؤمنان علی علیه‌السلام خالی از لطف نیست که درباره‌ی چگونگی محاسبه فرمود: چون آدمی شب را به صبح و روز را به شب رساند، سراغ نفس خویش رود و بگوید: ای نفس؛ امروز را گذراندی و هرگز بر نمی‌گردد. خداوند از تو خواهد پرسید که آن را چگونه سپری کردی؟^(۱۹)

۱۰- مقدار خواب

پرخوابی و آثار آن: برخی تصور می‌کنند که هر چه بیشتر بخوابند از سلامت و طراوت بیشتر روح و جسم

- خواب شب: از آیات قرآن کریم چنین استفاده می‌شود که طبیعی‌ترین زمان برای خواب، شب است: «اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ...» (غافر/۶۱): خدا کسی است که شب را برای شما آفرید تا در آن بیاسایید و نیز در آیه «...مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِاللَّيْلِ تَسْكُونُونَ فِيهِ أَ فَلَا تُبْصِرُونَ» (قصص/۷۲): ...جز خداوند کدامین معبود برای شما شبی می‌آورد که در آن آرام گیرید، آیا نمی‌بینید؟ تاریکی هوا، کاسته شدن از سر و صداها، مزاحم، کاهش دما و برخی دیگر از ویژگی‌های شب، باعث ایجاد شرایط مناسب برای داشتن خواب با کیفیت است.^(۱۲)

- خواب قیلوله: زمان مناسب دیگر برای خواب که در روایات اهل بیت علیهم‌السلام به آن اشاره شده، خواب قیلوله است منظور خواب پیش از ظهر است از آنجا که مؤمن بین الطلوعین (از اذان صبح تا طلوع آفتاب) را بیدار است، پیش از ظهر نیازمند استراحت خواهد بود. روشن‌ترین فائده خواب قیلوله، به دست آوردن انرژی برای ادامه‌ی فعالیت‌های روزانه است.^(۱۳)

۷- مکروهات مکان خواب

- نهی از خواب بر بام بی‌حصار: در احادیث اسلامی از خوابیدن بر بام بی‌حصار نهی شده است. در این باره از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله چنین نقل شده است: «مَنْ بَاتَ عَلَى سَطْحٍ غَيْرِ مُحَجَّرٍ فَأَصَابَهُ شَيْءٌ فَلَا يُلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ.»^(۱۳): هر که شب بر بام سنگ چین نشده خوابید و اتفاقی برایش افتاد، فقط خودش را سرزنش کند. - نظافت مکان خواب: شیاطین در محل کثیف زندگی می‌کنند. بی‌توجهی به نظافت، زمینه‌ی حضور شیطان را فراهم می‌کند و به همین دلیل، خوابیدن در محل کثیف آثار ویرانگری بر روح و روان ما به جای می‌گذارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده‌اند: «بَيْتُ الشَّيَاطِينِ مِنْ بُيُوتِكُمْ بَيْتُ الْعَنَكَبُوتِ»^(۱۴): خانه‌ی شیاطین در خانه‌های شما لانه عنکبوت است.

روشن بودن محل خواب: قرآن کریم در آیات متعددی شب را مایه‌ی آرامش و سکون می‌شمارد. «وَجَعَلَ اللَّيْلَ

بحث و نتیجه‌گیری:

با توجه به تحقیقی که انجام شد، قرآن کریم در حد کلیات و روایات به طور جزئی‌تری به مقوله خواب پرداخته‌اند. هم‌چنین خواب یکی از موهبت‌های الهی محسوب می‌شود خداوند متعال پرده از حقیقتی شگرف برداشته، دقیق‌ترین تفسیر را برای خواب نموده است آن را یک نوع قبض روح و جدایی روح از بدن به طور موقت دانسته است هر چند خواب از نظر جسمی تعطیل قوای طبیعت است ولی از نظر روحی نوعی صعود به عالم ملکوت است پس می‌توان نتیجه گرفت که خواب بخشی از مسیر تکاملی انسان است. طبق روایات خواب همراه با آدابی باید صورت بگیرد که بهره‌ی بیشتری را نصیب فرد نماید و خواب با کیفیت با خوراک مناسب و رعایت آداب آن نیز در ارتباط است و چون انسان دارای دو بعد جسم و روح است، رعایت این آداب در سلامت جسم و روح تأثیر می‌گذارد. فلسفه‌ی وجودی این آداب در این است که انسان تمایز اساسی با حیوانات دارد تا آن‌جا که ارضای مادی‌ترین نیازهایش یعنی خواب پیوندی عمیق با بعد متعالی او دارد.

پیشنهاد می‌شود آداب خواب از دیدگاه علمی با آداب خواب در آموزه‌های دینی تطبیق داده شود. آداب خواب از دیدگاه غرب با آداب خواب در آموزه‌های دینی تطبیق داده شود و نقش خواب مناسب و آداب آن در تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام بررسی گردد.

تشکر و قدردانی:

از کلیه عزیزانی که در انجام این پژوهش ما را یاری کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع:

1. Montazeri A. Sleep and Dream An investigation and analysis from the viewpoint of the Qurans and traditions. Tehran: Hastinema publication; 2004. 17

برخوردار می‌شوند در حالی که بر اساس روایات معصومین علیهم‌السلام خواب زیاد نیز مانند پرخوری برای جسم و روح مضر بوده و موجب قساوت روح می‌شود^(۲۰). امام صادق علیه‌السلام در این باره می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ كَثْرَةَ النَّوْمِ وَ قَالَ أَيْضاً كَثْرَةَ النَّوْمِ مَذْهَبَةٌ لِلدَّيْنِ وَ الدُّنْيَا»^(۲۱): پرخوابی باعث از دست رفتن دین و دنیا است. کم خوابی و آثار آن: قرآن کریم خواب را مایه‌ی آرامش دانسته است در آیه‌ی ۹ سوره نبا به این نکته اشاره شده است. «وَ جَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا»: خواب را مایه‌ی راحتی و آسایش برای بدن‌هایتان قرار دادیم. در تفسیر این آیه آمده است: و قرار دادیم خواب شما را آن چیزی که به آن قطع حس و حرکت شود، تا قوای حیوانیه استراحت یابند و بدان آسایش یابند و ماندگی ایشان که از رنج و زحمت کار حاصل شده، زایل شود.^(۲۲)

انسان و حیوانات محروم از خواب بیش از محرومیت غذایی رنج می‌برند. هنگام محرومیت از خواب، زودتر از هنگام گرسنگی کامل بدنشان تحلیل رفته و فرسوده می‌شود، آزمایش‌های متعدد دانشمندان ثابت نموده است که حیوان بی‌غذا می‌تواند بیست تا سی روز زندگی کند و اگر بی‌خواب شود بنا بر تاب و توان فردی پس از شش تا هشت روز خواهد مرد^(۲۳).

۱۱- ویژگی‌های خواب اهل عبادت و اهل غفلت

خواب اهل عبادت با خواب اهل غفلت یکسان نیست. حضرت امام صادق علیه‌السلام در ارتباط با ویژگی‌های خواب اهل عبادت و غفلت می‌فرماید: در هنگام خواب، باید خواب تو مانند خواب اهل عبادت باشد. یعنی بعد از فراغ از فرایض و سنن، به خواب روی نه هم‌چون خواب اهل غفلت که چندان اهمیتی به وظایف روزانه ندارند و مثل حیوانات، کار ایشان خوردن و خواب است. منظور می‌تواند این باشد که در وقت خوابیدن، مثل اهل عبادت، او راود و ادکاری که برای خواب مقرر است، بجا آر؛ خواب اهل عبادت به قصد ازاله کسالت و تحصیل قوت عبادت است اما خواب اهل غفلت به سبب خواهش نفسانی است^(۲۴).

18. Coleini M. Alkafi. Hasan Mostafavi. Tehran: Islamieh Association Book store; 1990. 203. [4]
19. Mohammadi rey shahri M. Mizan ol hekmah. Hamid reza Shekhi. Qom: Dar olhadith Publication; 1998, Number of hadith: 3848.
20. Montazeri A. Sleep Dream An investigation and analysis from the viewpoint of the Qurans and traditions. Tehran: Hastinema publication; 2004. 218
21. Tabaresi H. Makarem ol akhlaq. Mirbaqeri. Tehran: Farahani Publication; 1986. 333
22. Shahabdolazimi H. Asna ashari tafsir. Miqat publication; 1884. 12. [14]
23. Rokhlin R.K. The sleep from the Pauls point of view. Valiollah Asefi. Tehran: Gooten berg publication; 13
24. Shahid sani Z. The explanation of mesbaho shsharieh. Abdorrazzaq Gilani. Tehran: Payam haqq publication. 1998. 278
2. Aliebn moosa, Imam Reza. Medicine and hygiene from Imam Reza. Nasireddin Amir Sadeqi. Tehran: Meraji publication; 2002. 196
- 3: Montazeri A. Sleep and Dream An investigation and analysis from the viewpoint of the Qurans and traditions. Tehran: Hastinema publication; 2004. 21-22
4. Taleqani M. The light of Quran. Tehran: Publication corporate; 1983. 14. [3]
5. Makarem shirazi N. Tafsir nemooneh. Tehran: Dar al kotob al eslamieh publication. 1985. 398. [16]
6. Alaeddin A. Kanzalommel fi sonan al aqval va alafal. Beirout: Maktabat Alttoraso al Islamieh; 1976. 368. [15]
7. Tabatabai M. Almizan fi tafsir el Quran. Mohammad Baqer Moosavi Hamedani. Qom: The Qom Seminary Islamic publications Office; 1995. 554. [18]
8. Majlesi M, Beharo alanvar Beirout. Dar ehyaie ol ttoraso ol arabieh; 1982. 202. [73]
9. Majlesi M. (Beharo al anvar) The Rites and Tradition. Mohammad Baqer Kamarehi. Islamieh Publication; 1986. 118
10. Ebn babvieh M. Alkhesal. Qom: The association of teachers Qom. 1983. 93
11. Majlesi M. Beharo alanvar. Beirout: Dar ehyaie ol ttoraso al arabieh; 1982. 73. 185. [73]
12. Pak nezhad R. The first university the last Prophet. Yazd: Cultural institution; 1894. 148. [18]
13. Barqi A. Almohasen. Qom: Daro ol kotob ol eslamieh publication; 1950. 662. [2]
14. Coleini M. Alkafi. Hasan Mostafavi. Tehran: Islamieh Association Book store; 1990. 532. [6]
15. Tabatabai M. Almizan fi tafsir el Quran. Mohammad Baqer Moosavi Hamedani. Qom: The Qom Seminary Islamic publications Office; 1995. 162-163. [20]
16. Noori M. Darossalam. Qom: Almatbaato olelmieh; 63. [13]
17. Mohammadi rey shahri M. Mizan ol hekmah. Hamid Reza Shekhi. Qom: Dar olhadith Publication; 1998, Number of hadith: 20613.